

De roeping van de begeleider om transitie te helpen vormgeven

EEN VERVOLG

Jakob VAN WIELINK en Leo WILHELM

INLEIDING In 2015 verscheen in dit tijdschrift ons artikel 'Een nieuw begin. Over afscheid nemen in de praktijk van de professioneel begeleider' (zie nummer 2015/4). Dat markeerde voor ons een mijlpaal op onze weg in het werken met en denken over de transitiecirkel. Inmiddels zijn we vijf jaar verder en mogen we in dit jubileumnummer terugblikken. De tijd heeft daarbij bepaald niet stilgestaan, ook niet voor de transitie-

cirkel. Dit is een venster op de grote thema's van (bege)leiderschap, zoals contact en welkom, hechting en veerkracht, intimiteit en verbinding, verlies en afscheid, rouw en in-

J.P.J. van Wielink is executive coach, rouwcounselor en trainer in leiderschap te Huissen. Website: www.deschoolvoortransitie.nl. E-mail: jakob@deschoolvoortransitie.nl. *L. Wilhelm* is leidinggevende en executive coach bij de overheid. Hij is tevens rouwbegeleider en als adviseur verbonden aan De School voor Transitie.

tegratie, en betekenisgeving en roeping. Een van de belangrijkste oorzaken van falend (bege)leiderschap is dat er onvoldoende met een transitiebril naar verandering wordt gekeken. Professionele begeleiding gaat over het initiëren, stimuleren en vormgeven van transitie. Veranderingen gaan daarbij over wat je de zichtbare buitenkant kunt noemen. Ze vinden plaats in de 'bovenstroom' en je kunt ze zonder veel moeite waarnemen, zoals de dag waarop een van de ouders de woning verlaat in verband met de (aanstaande) echtscheiding. Transitie vindt echter plaats in de 'onderstroom'. Het zijn de korte- en langetermijneffecten op identiteitsniveau die zich vertalen in emoties, gedachten, fysieke gewaarwordingen en gedrag. Aandacht voor transitie gaat daarmee over het zien van verbanden in een groter perspectief: van oorsprong naar bestemming. Waar kom je vandaan, waar ben je nu en waar beweeg je naartoe?

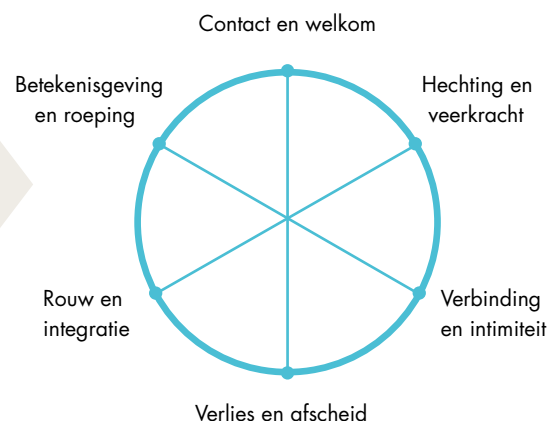
ONTSTAAN VAN DE TRANSITIECIRKEL Ruim vijftien jaar geleden kwam de cirkel in een aantal stappen op ons pad, door het werk van George Kohlrieser, Wibe Veenbaas, Piet Weisfelt en Riet Fiddelaers-Jaspers (Kohlrieser, 2020). We ontdekten dat bij het vormgeven van een transitie steeds alle thema's in de cirkel een onmisbare rol spelen. Het ene thema is daarbij niet belangrijker dan het andere. Sterker: fixatie op een van de thema's leidt tot een potentiële nieuwe stagnatie in de verandering die mensen (en organisaties) vormgegeven willen zien. Transitie vormt dus een overstijgend begrip voor alle thema's op de cirkel. Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, zichtbaar in de spaken van het wiel.

Op basis van de transitiecirkel schreven we samen met Denise van Geelen-Merks een

leer- en handboek over het werken met verlies in professionele begeleiding (Van Wielink, Van Geelen & Wilhelm, 2019). Internationaal krijgt de transitiecirkel steeds meer aandacht, wat onder meer leidde tot een Engelstalige editie (Van Wielink, Van Geelen & Wilhelm, 2019). Die aandacht kan niet los gezien worden van de kracht van het werken met 'secure bases' als fundament voor de thema's van de transitiecirkel.

Het begrip secure base is afkomstig van de grondlegger van de hechtingstheorie, John Bowlby (1988). Voor het ontwikkelen van een veilige hechting heeft een kind hechtingsfiguren nodig die veiligheid ('caring') bieden, terwijl ze het kind tegelijkertijd uitdaging bieden ('daring') om op onderzoek te gaan en de wereld te verkennen. De rol van secure base is echter niet beperkt tot hechtingsfiguren, ook de begeleider kan zich zo opstellen om de cliënt te helpen ontwikkelstappen te zetten. Daarnaast kunnen plaatsen, doelen of voorwerpen als secure base dienen, voor zover ze iemand een gevoel van veiligheid en uitdaging geven (Kohlrieser, Goldsworthy & Coombe). Zowel onze eigen ervaringen, als ontwikkelingen in (wetenschappelijk) onderzoek hebben inmiddels een schat aan nieuwe inzichten en groei opgeleverd wat betreft werken met transitie. Hiermee hebben we de transitiecirkel uitgebreid en onze begeleiding een nieuwe focus kunnen geven.

DOORONTWIKKELING De manier waarop we ons verhouden tot andere mensen met wie en zaken waarmee wij een betekenisvolle band onderhouden (of hadden willen onderhouden), vormt een cyclisch patroon. Elke nieuwe relatie bevat een herhaling van thema's uit eerdere relaties. En in elke relatie resoneren vroege ervaringen, toen onze

Figuur 1 Transitiecirkel 2.0.

allereerste relaties zich vormden. Deze thematiek zat al in een eerdere versie van de transitiecirkel. De thema's hebben we verder aangevuld met veerkracht en integratie, terwijl we ook het onderscheid tussen hechting en verbinding scherper hebben neergezet. De belangrijkste wijziging betreft echter de verdieping van de focus van de transitiecirkel met de aanvulling van roeping bij het thema van betekenisgeving (zie figuur 1). We beschrijven eerst kort de thematische begrippenparen.

Contact en welkom

Elk nieuw contact verwijst naar ons allereerste contact, elk welkom verwijst naar ons allereerste welkom. Welkom geheten worden, je welkom voelen, vormt de basis voor elke relatie. Zonder welkom geen contact, zonder contact geen welkom; onlosmakelijk verbonden en fundamenteel.

Hechting en veerkracht

Onze hechtingsbehoefte is daadwerkelijk

een neurologische noodzaak. Op basis van onze vroegste ervaringen van veiligheid en beschikbaarheid van onze hechtingsfiguren en secure bases ontwikkelen we onze hechtingsstijl. Met de ontwikkeling daarvan vormt zich ook veerkracht, het vermogen om met tegenslagen en teleurstellingen om te gaan. In de vorming en ontwikkeling van het zenuwstelsel en op genetisch niveau zijn deze effecten, ook bepalend voor hoe we met stress omgaan, terug te vinden.

Verbinding en intimiteit

Waar onze hechtingsstijl de (veelal onbewuste) onderlaag van onze manier van vormgeven aan relaties betreft, gaat verbinding over het bewuste verlangen naar nabijheid van een betekenisvolle ander. Daarmee gaat dit thema ook over de kwetsbaarheid van het zoeken naar en toelaten van intimiteit. Deze gaat terug op onze ervaringen met afwijzing die opgeslagen liggen in diepere lagen van ons brein.

Verlies en afscheid

Alles waaraan we gehecht zijn en waarmee we ons verbonden hebben in dit leven, is eindig, net zoals wijzelf eindig zijn. Verlies en afscheid horen bij relaties en stellen ons vermogen om ons (weer) te verbinden op de proef. Ze kunnen de wereld zoals we die kennen, schokken. Goed afscheid nemen en verlies erkennen zijn overigens nodig om het volgende thema toe te laten.

Rouw en integratie

Rouw is het geheel aan reacties (zowel gevoelens, gedachten als gedrag) op het permanent moeten missen van iemand met wie of iets waarmee we een betekenisvolle relatie onderhouden. Rouw kent zowel een oriëntatie op verlies als een oriëntatie op her-

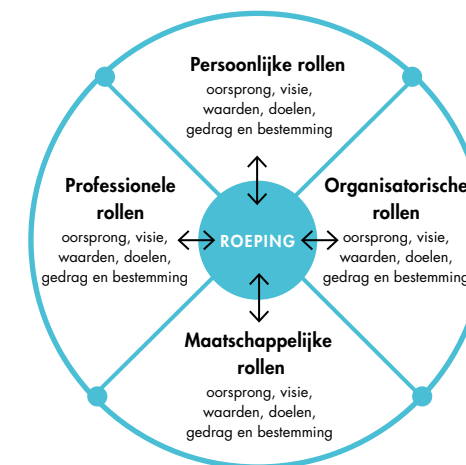
stel, waartussen we heen en weer geslingerd worden (Stroebe & Schut, 1999). Rouw vraagt om een integratie van het verlies in ons leven, om het vinden van een nieuwe balans in de dualiteit van verlies en herstel; een situatie waarin er meer sprake is van en-dan van of-of.

Betekenisgeving en roeping

Verlieservaringen vragen om het herschrijven van ons levensverhaal, om het scheppen van een nieuwe orde in de chaos die door het verlies is ontstaan. Een nieuwe orde die betekenis heeft voor deze unieke situatie en dit unieke verlies. Zingeven is betekenis toe-kennen aan de ervaringen die het leven ons bracht (Neimeyer, 2006). Viktor Frankl noemt het zoeken naar zin en waarden de primaire motivatiekracht van de mens (Frankl, 2011). Betekenisgeving is het scharnierpunt in het zich anders, opnieuw, dieper, effectiever en vreugdevoller verhouden tot onze roeping, tot het waarom van ons bestaan.

VENSTER OP ROEPING Dit najaar verschijnt *Taal van transitie. Je roeping als leider in een wereld van verandering*, waarin we met Riet Fiddelaers-Jaspers de genoemde thema's koppelen aan de vraag naar de roeping van de (bege)leider (Van Wielink, Fiddelaers-Jaspers & Wilhelm, 2020). Een belangrijke aanvulling op de transitiecirkel is daarbij het venster op de verschillende rollen bij je roeping (zie figuur 2).

Roeping gaat over de vraag wie je bent op de diepste laag van je identiteit (Hollis, 2018). De roeping bestaat uit twee delen: wie ben ik en wat breng ik in de wereld in beweging (Van Wielink, & Wilhelm, 2020)? Daarbij vormt zij een fundament onder de rollen die je vervult in dit leven of het ambacht dat je

Figuur 2 Venster op de rollen bij je roeping.

uitoefent. Rollen geven vaak belangrijke informatie voor de roeping, maar vallen er niet mee samen. Voor de roeping gaat de eerste vraag over iemands identiteit. Alle ervaringen en gebeurtenissen op de levenslijn – zowel van verlies en falen, als van winst en succes – wegen daarin mee; zelfs ervaringen van voorgaande generaties. Het gaat er dan vooral om hoe iemand daaraan betekenis heeft gegeven en welke patronen op basis daarvan zijn ontwikkeld. De identiteit ontwikkelt zich in relatie tot de wereld om je heen. De 'zijnsenergie' uit zich in de rollen die iemand vervult, op basis van zijn unieke talenten. De tweede vraag over de roeping is gekoppeld aan wat iemand in de wereld in beweging wil zetten ('purpose'; Craig, 2020). Wat wil iemand bereiken en welke doelen streeft hij na? Dit bepaalt de 'doe-energie' (Van Gasten, Reijmerink & Van Wielink, 2020). Zijns- en doe-energie vormen samen de roeping. Enerzijds geven de rollen die iemand vervult in verschillende domeinen van het

leven informatie over de roeping die daaronder ligt. Anderzijds zal de roeping iemand in staat stellen om in de rollen die hij vervult, zijn volle potentieel uit te leven, ten dienste van zichzelf en anderen.

Betekenis geven

Betekenis geven aan ervaringen op je levensweg, het zusterthema van roeping, vraagt erom deze ervaringen in relatie te brengen met je roeping. Een van de indringendste leerervaringen in dit verband waren onze ontmoetingen met Azim Khamisa (2020) en Edith Eva Eger (2017). Khamisa verloor zijn zoon door een moord, Eger verloor beide ouders in Auschwitz. Door de weg van vergeving vonden ze beiden hun roeping (Van Gasteren, Reijmerink & Van Wielink, 2019) en zo getuigen zij van de intense weg die daarvoor soms afgelegd moet worden. Wanneer je betekenis weet te geven aan de uitdagingen op de levensweg, weet je dat je op het spoor van de roeping zit. Die geldt onveranderlijk voor alle rollen van je leven. Leven vanuit een roeping geeft veel voldoening, omdat daarmee maximaal invulling wordt gegeven aan persoonlijke waarden die er als bedding onder liggen; ze maken dat je 'ja' meer ja wordt en je 'nee' meer nee.

Het vinden van en leven naar de roeping kun je ook vergelijken met het beklimmen van de 'tweede berg' (Brooks, 2019). De eerste is de berg die iedereen geacht wordt te beklimmen: een diploma halen, een loopbaan starten en een gezin stichten. Het is de berg van competentie, geluk en competitie, en bij de beklimming ervan gebeurt er iets. We vragen ons bijvoorbeeld af of dit nu alles is. Mogelijk vervult het voldoen aan verwachtingen van anderen ons niet meer helemaal. Misschien worden we door ervaringen van verlies, falen of crisis ruw van de eerste berg

afgegooid. Je vindt jezelf kwetsbaar terug, in het diepe en donkere dal tussen de bergen. En je moet op zoek naar nieuwe antwoorden, omdat de oude niet meer voldoen. Je moet jezelf opnieuw gaan uitvinden.

De tweede berg gaat dan over roeping, vreugde en dienstbaarheid. Vanuit het besef dat de eerste berg achteraf niet het ultieme doel was, kun je op de tweede berg hogere doelen nastreven. Je kunt volgens je roeping leven, in verbinding met anderen. Dat betekent niet dat je alles van de eerste berg moet afzweren of dat er radicaal andere keuzes gemaakt moeten worden. De uitnodiging is vooral om authentiek en vanuit persoonlijke waarden te gaan leven en werken. Je kunt daarbij hetzelfde werk blijven doen en dezelfde relaties blijven onderhouden. Wel zul je merken dat ervaringen en verbindingen dieper worden, wanneer je vanuit een roeping gaat leven.

Bij professionele begeleiding in organisaties is het van groot belang om je te realiseren dat, net als mensen, ook organisaties een roeping of bestemming hebben (Laloux, 2015). De oprichters hadden, vanuit hun roeping, een bedoeling waarmee ze de wereld willen verrijken en waarde wilden toevoegen. Dit is de grondslag van de 'corporate story': een betekenisvol thema dat onderscheidend gebracht wordt en dat – net als in een persoonlijk levensverhaal – samenhang aanbrengt, maar dan vanuit de context van de gehele organisatie (Forman, 2013).

TOT BESLUIT We hebben je in deze terugblik graag meegenomen in de ontwikkelingen sinds het verschijnen van ons vorige artikel. De doorontwikkeling van de transitiecirkel versterkt de dialoog bij de begeleiding over thema's die relevant zijn voor iemands vermogen om om te gaan met ingrijpende ge-

beurtenissen. Het concept van secure bases in begeleiding ondersteunt hierbij. Roeping geeft tot slot richting aan het leven.

Voor de komende jaren staat de transitiecirkel daarmee op een stevig fundament. Omdat we echter van onze cliënten in de prak-

tijk van de begeleiding nog het meeste leren, zijn verdere ontwikkelingen natuurlijk niet uitgesloten. We zijn ook benieuwd naar wat werken met de transitiecirkel de lezer oplevert in de begeleiding van cliënten.

LITERATUUR

- Baumeister, R. (1992). *Meanings of life*. New York: Guilford.
- Bowlby, J. (1988). *Attachment and loss, Vol. 1-3*. Londen: Random House.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base*. Londen: Routledge.
- Brooks, D. (2019). *De tweede berg*. Utrecht: Het Spectrum.
- Craig, N. (2020). *Leiden vanuit purpose*. Heeze: Circle.
- Eger, E.E. (2017). *De keuze: leven in vrijheid*. Amsterdam: Bruna.
- Fiddelaers-Jaspers, R. (2019). *Met mijn ziel onder de arm*. Heeze: In de Wolken.
- Forman, J. (2013). *Storytelling in business*. Redwood City: Stanford.
- Frankl, V. (2011). *De zin van het bestaan*. Utrecht: Donker.
- Gasteren, K. van, Reijmerink, M. & Wielink, J.P.J. van (2019). Er waren slachtoffers aan beide zijden van het geweer. *Tijdschrift voor Coaching*, 15 (2), 12-16.
- Gasteren, K. van, Reijmerink, M. & Wielink, J.P.J. van (2019). Ik heb Auschwitz veranderd in een klaslokaal. *Tijdschrift voor Coaching*, 14 (1), 14-18.
- Gasteren, K. van, Reijmerink, M. & Wielink, J.P.J. van (2020). Het is de film die telt, niet de titel. *Tijdschrift voor Coaching*, 16 (2), 78-82.
- Hollis, J. (2018). *Living an examined life*. New York: Sounds True.
- Khamisa, A. (2020). *Leadership for the greater good*. Cardiff: Waterside.
- Kohlrieser, G. (2020). *Laat je niet gijzelen*. Heeze: Circle.
- Kohlrieser, G., Goldworthy, S. & Coombe, D. (2020). *Care to dare*. Heeze: Circle.
- Laloux, F. (2015). *Reinventing organisations*. Haarzuilens: Lannoo Campus.
- Neimeyer, R.A. (2006). Bereavement and the quest for meaning. *Hellenic Journal of Psychology*, 3, 181-188.
- Neimeyer, R.A. (2019). Meaning reconstruction in bereavement. *Death Studies*, 43 (2), 79-91.
- Roberston, B. (2015). *Holocracy*. Amsterdam: Business Contact.
- Stroebe, M. & Schut, H. (1999). The dual process model of coping with bereavement. *Death Studies*, 23, 197-224.
- Stroebe, M. & Schut, H. (2010). The dual process model of coping with bereavement: a decade on. *Omega*, 61 (4), 273-289.
- Veenbaas, W., Hjort, M., Broekhuizen, M. en Dirckx, M. (2019). *Passe-partout*. Utrecht: Phoenix Opleidingen.
- Weisfelt, P. (1996). *Nestgeuren*. Soest: Nelissen.
- Wielink, J.P.J. van & Wilhelm, L. (2020). (Her)ontdekken van je roeping door secure bases bij verlies. *Psychosociaal Digitaal*, in druk.
- Wielink, J.P.J. van & Wilhelm, L. (2020). (Re)discover calling in the wake of loss through secure bases. *AI Practitioner*, 22 (2), 13-18.
- Wielink, J.P.J. van, Fiddelaers-Jaspers, R. & Wilhelm, L. (2020). *Taal van transitie*. Heeze: Circle.
- Wielink, J.P.J. van, Geelen, D.W. van & Wilhelm, L. (2019). *Loss, grief and attachment*. New York: Routledge.
- Wielink, J.P.J. van, Geelen, D.W. van & Wilhelm, L. (2019). *Professioneel begeleiden bij verlies*. Amsterdam: Boom.